

auxilii mei, id est, ipse est fons gratiae, qua ad iuvum perveniam ad finem illum : et ideo tota spes mea in eo est. In hebraeo habetur, *petra roboris mei*, pro *Deus auxilii mei*.

8. SPERATE IN EO, OMNIS CONGREGATIO POPULI; EFFUNDITE CORAM ILLO CORDA VESTRA : DEUS ADJUTOR NOSTER IN AETERNUM.

Hortatur nunc ceteros ad virtutem, quam ipse Dei dono acceperat : ac primum monet sperandum esse in Deo, deinde addit non esse sperandum in rebus creatis. « Sperate, inquit, in eo, » id est, in Deo, « omnis congregatio populi, » id est, omnis coetus, omnis populus, omnes homines, non Iudaei solum, sed etiam gentes. In hebraeo est : *Sperate in omni tempore*; sed manifesta est corruptio in textu hebraeo per defectum unius litterae; nunc enim legitur *עַד* *heth*, quod significat *tempus*; sed esse debet *עד* *hadath*, quod significat *congregationem*, et sic legerunt Septuaginta. « Effundite coram illo corda vestra; » effundi dicitur vas, cum evacuat, et etiam liquor, cum ex vase eicitur. Itaque sic oportet accipiatur pro vase, ut accipit S. Basilius, *effundere cor est evacuare cor a vitiiis, affectibus malis, perversis cogitationibus et similibus, quasi liquoribus noxiis; non enim impleri potest cor gratia Dei, sanctisque cogitationibus et desideris, nisi evacuetur contrariis. Pulchre notat S. Ambrosius admonitio esse homines, ut effundant corda evacuantes ea sordibus, quia scriptum est Joel. II, 28 : « Effundam de spiritu meo super omnem carnem. » Si cor accipitur pro actu cordis, id est, pro cogitationibus et affectibus, tunc effunditur cor, quomodo effunditur aqua, vel vinum. Et hoc modo accipit S. Augustinus, qui vult effundendum esse cor, id est, non retinendum cor in corde, sed effundendum ad Deum, ut cogitationes nostrae et affectus sint in Deo, non in nobis. Significat etiam effusio cordis secundum Ambrosium confessionem sinceram et apertam, qua confitemur peccata et miseras nostras, et ex intimo corde oramus Deum ut miseretur, quomodo dixit Anna I Reg. I : « Effudi animam meam in conspectu Domini. » Et de hac effusione videtur hic locus praecipue intelligendus; nam sequitur : « Deus adjutor noster in aeternum, » id est, secure confitemini Deo erumnas vestras, et orate eum; nam adjutor noster est, et non despiciat orationes sperantium in se. Illud, in aeternum, in hebraeo est *לְעוֹלָם* *selah*, quod Graeci vertunt *ἀειπαῦσα*; noster autem Interpres aliquando omittit, aliquando vertit *semper*, aut in aeternum; haec est ratio cur Hilarius, Augustinus et alii non legant, in aeternum.*

9. VERUMTAMEN VANI FILII HOMINUM, MENDACES FILII HOMINUM IN STATERIS, UT DECIPiant : IPSI DE VANITATE IN IDIPSUM.

Quoniam animadvertit Propheta paucos esse, qui consilium suum sequi velint, ideo invehitur in multitudinem iniquorum : « Verumtamen, inquit, vani filii hominum, mendaces filii hominum. » In hebraeo significantius dicitur *וַחֲלוּ* *hebet bene Adam, vanitas filii hominum*, quia maxima pars hominum vacua est vera sapientia, etsi apparenti sapientia, quam *prudentialis carnis* Scriptura sacra Rom. VII appellat, plenissima sit. Ideo autem plerique homines vani, insipientes et imprudentes sunt, quia « mendaces sunt in stateris ad decipiendum, » id est, in stateris dolosis et fraudulentis. Nam, ut recte observat S. Basilius, non agitur hic de stateris proprie dictis, quibus pauci utuntur, illi videlicet soli qui vendunt carnes, aut lanas, aut alia id genus, sed de stateris communibus toti humano generi, id est, de iudicio recte rationis, quod nobis datum est a Deo, ut discernamus, et quasi in statera appendamus vera bona et vera mala, apparentia bona et apparentia mala, et eligamus vera bona, et vitemus vera mala. Porro maxima pars hominum mentitur sibi et aliis, decipiunt se et alios, utens stateris dolosis, et quod miseris est, voluntarie stateris utitur dolosis, juxta illud : « Video meliora proboque, deteriora sequor. » Non est enim qui negare audeat maximum verissimumque malum esse peccatum et gehennam, maxima verissimaeque bona iustitiam et beatitudinem : et tamen cum appenduntur in statera lucrum temporale, et offensio Dei, lucrum praeponderat, et praeligitur; et cum appenduntur temporale detrimentum, et mors aeterna, temporale detrimentum praeponderat, atque ut illud evitetur, ignis gehennae contemnitur. Addit Propheta : « Ipsi de vanitate in idipsum, » id est, ipsi vani et mendaces, licet variis modis vani sint et mendaces, tamen in idipsum conveniunt, uniti et conjuncti sunt in hoc, ut vani sint et mendaces; vel brevius : « Ipsi de vanitate in idipsum, » id est, ipsi ex vanitate habent, ut unum sint. In hebraeo habetur paulo aliter : *Vanitas filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ad ascendendum ipsi pro vanitate in idipsum*, id est, filii hominum non solum vanitatis sunt, et mendacium, sed etiam positi in statera cum ipsa vanitate, ascendunt praevanitate; ac per hoc leviores, et magis vani sunt, quam ipsa vanitas : quae est elegantissima amplificatio. Sed tamen non existimo hunc esse litteralem sensum, sed eum, quem paulo ante tradidimus : nam vox illa hebraica, *לַהֲלוֹת* *lahaloth*, ad ascendendum, cum aliis punctis legi potest, *lahaloth*, *ad iniquitatem*, sive ad *deceptionem*, et sic legerunt Septuaginta; imo etiam S. Hieronymus eodem modo legit, cum veterit, in stateris dolosis ; et omnes Patres graeci et latini sic legunt, et interpretantur. Illud, ut decipiant, non debere conjungi cum ipsi, perspicuum est ex hebraeo et graeco textu. Sic enim legendum est, *mendaces in stateris ad decipiendum, ipsi de vanitate in idipsum*.

10. NOLITE SPERARE IN INIQUITATE, ET RAPINAS NOLITE CONCUPISCERE : DIVITIAE SI AFFLUANT, NOLITE COR APPONERE.

Redit ad exhortationem, ac praecipue, ut caveatur avaritia, quae est « radix omnium malorum, I Tim. VI. » « Nolite, inquit, sperare in iniquitate, et rapinas nolite concupiscere. » Per *iniquitatem* intelligitur calumnia, ut proprie significat vox hebraica *בְּהוֹשֶׁק* *behoshek*, proinde prohibetur lucrum injustum, tum ex occulta injustitia, quale est calumnianium, tum ex manifesta, quale est rapientium; et additur, « divitiae si affluant, nolite cor apponere, » id est, ad opes etiam iusto titulo acquisitas nolite affectum ponere. Pulchre notat S. Augustinus, eos qui rapinis delectantur, videre quod rapiant, sed non videre a quo rapiantur : rapiunt enim pecuniam fratri, et rapiunt diabolus animam. Notat idem Augustinus cum Basilio, divitias fluere dum affluunt, cecos autem cupidos considerare quod affluant, et non cogitare quod fluant; ideo dictum esse : Nolite cor apponere, ne videlicet cum fluentibus fluat, et pereat. Oportet igitur, cum affluunt divitiae, corde immoto et stabilito apud Deum, disponere fluxum earum, ut utiliter fluant : quomodo prudens agricola disponit fluxum aquarum ad irrigandum hortum, ad molam vertendam, et alia ejusdem generis opera : sed non labitur ipse cum aquis labentibus.

PSALMUS LXIII

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — *Psalmus David, I. Cum esset in deserto Idumaeae.*

2. Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.

Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.

3. In terra deserta, et in via, et in aquosa : sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, et gloriam tuam.

4. Quoniam melior est misericordia tua super vitas : labia mea laudabunt te.

5. Sic benedicam te in vita mea, et in nomine tuo levabo manus meas.

6. Sicut adipe et pinguedine repletur anima mea, et labiis exultationis laudabit os meum.

7. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te, 8. quia fuisti adjutor meus.

Et in velamento alarum tuarum exultabo.

11. SEMEL LOCUTUS EST DEUS : DUO HEC AUdivi : Quia potestas Dei est, et tibi, Domine, misericordia; quia tu reddes unicuique juxta opera sua.

Concludit rationem reddens, cur non sint appetendae divitiae, et cur ab omni peccato cavendum sit. « Semel, inquit, locutus est Deus, duo haec audivi. » In hebraeo est, *unum locutus est Deus*; quod non videtur coherere cum sequentibus : « Duo haec audivi : » sed illud, *semel vel unum*, significat immobilitatem verbi Dei, ut docet S. Hieronymus in commentario hujus Psalmi, quasi dicat : *Semel Deus loquitur, et fit omnino quod loquitur* : obediunt enim omnia Deo ad nutum, ut non sit opus repetere. Vel per *unum* quod Deus locutus dicitur, non intelligitur unum verbum, sed unus sermo, quo multa continentur, ut docet S. Basilius. Vel per *unum* intelligitur Verbum aeternum, ut S. Augustinus exponit; Deus enim unum tantum verbum dixit ab aeterno, et illud manet in aeternum, et aequivalens innumerabilibus verbis. Duo autem, quae David audivit, et nobis omnibus nuntiavit, haec sunt : Unum, quod potentia et misericordia in Deo sint : illa ut timeatur, ista ut ametur; alterum, « quod unicuique reddet secundum opera sua, » ita ut neque injuste oppressus sit aliquis per potentiam, neque misericordia ejus sit praedicatoria iustitiae. Et vere, qui ista duo serio cogitant, atque illis cor suum apponunt, sapientissimi sunt.

V. s. h. — *Canticum [h. Psalmus] David, cum esset in deserto Juda.*

Deus fortitudo mea tu es [h. Deus, Deus meus tu], de luce consurgam ad te.

Sitivit te anima mea, desideravit te caro mea : in terra invia et consistente, ac sine aqua.

Sic in sancto apparui tibi, ut videam fortitudinem tuam et gloriam tuam.

Melior est enim misericordia tua quam vita [al. vita] : labia mea laudabunt te.

Sic benedicam te [al. tibi] in vita mea : in nomine tuo levabo manus [h. palmas] meas.

Quasi adipe et pinguedine implebitur [h. saturabitur] anima mea, et labiis laudantis canet [h. laudabit] os meum,

Recordans tui in cubili meo : per singulas vigiliis meditabor tibi.

Quia fuisti auxilium meum, et in umbra alarum tuarum laudabo.

9. Adhæsit anima mea post te; me suscepit dextera tua.

10. Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ:

11. Tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.

12. Rex vero lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui jurant in eo, quia obstructum est os loquentium iniqua.

Argumentum. — Exponit desiderium et cupiditatem, qua tenetur cultus særi, a quo se jam separatam esse dolet; sed ejus recordatio quoque in illo exsilio eum delectat, et fiduciam ejus sustentat, fore ut hostibus victis regio restitatur. Hinc strophae duæ: vers. 9-7, 8-12. Quia vers. 12 regem se nominat Davidem, hinc merito Dathanus arguit carmen ad Absalonem seditionem referendam esse: nam, ait, vivente Saulo nunquam regis nomen sibi vindicavit. Cf. 1 Sam. xii, 5; xiiii, 14, 15, 14, 25; xlv, 2.

1. Psalmus Davidis, *compositus*, quum esset in deserto Judæ.
2. Deus, Deus meus es tu, ab aurora quæro te; te sitit anima mea; desiderio tui deficit caro mea, velut in terra arida et languescente sine aquis.
3. Sic in sanctuario (absens licet) contempler te animi mei oculis, ut videam (videndo) splendorem tuum et majestatem tuam.
4. Nam melior est gratia tua quam vita; labia mea semper te laudabunt.
5. Sic celebrare te volo per vitam meam, in nomine tuo levare manus meas.
6. Ut adipe et pinguedine satiatur anima mea, et labiis exsultationis (jubilantibus) laudes tuas canit os meum.
7. Si recorder tui in strato meo, per tres noctis vigiliis meditor de te.
8. Nam tu es auxilium mihi, et in umbra alarum tuarum júbilo.
9. Adhæret anima mea tibi, me sustentat dextera tua.
10. Isti vero (mei adversarii), qui ad perniciem quæerunt animam venient in infima terræ (orcum).
11. Tradentur in potestatem gladii (interficiuntur); portio vulpium (gall. *chacals*) erunt (eorum cadavera).
12. Et rex lætabitur in Deo; gloriabitur quicumque jurat ei (Davidi, ejus sequitur partes), quando clausum fuerit os loquentium mendacium.

NOTE.

Vers. 1. In deserto *duda*, Hierosolymam inter et Hierichuntem sito. Ibi Joannes Baptista prædicavit Matth. iii, 4. — Vers. 2. Velut in terra, etc. Ad expingendam imaginem proximè progressam hæc adjit.

ciuntur. Alii tamen proprie accipiunt, in terra arida degens, et fatigatus sine aqua. — Vers. 3. Sic, in tali conditione atque animi statu. Splendor et majestas Jovæ, i. e. cultus ejus ritus et ceremoniæ. — Vers. 5. Sic: vid. vers. 3. In nomine tuo, fiducia tui, non aliorum deorum. Elevatio manuum, precantis et gratias agentis ritus. — Vers. 8. Sensus: Ex consuetudine que mihi est tecum, plena gaudia percipio, quasi cibus delicatissimis. — Vers. 9. Sensus: Ex consuetudine que mihi est tecum, plena gaudia percipio, quasi cibus delicatissimis. — Vers. 11. Tradentur: alii, *radent eos*. — Vers. 12. Jurat ei: alii, *jurat per eum*, Davidis Deum, i. e. eum rite colit: cf. Isai. xix, 18; Amos. viii, 14.

BELLARMINI EXPLANATIO

PSALMUS LXII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus David, cum esset in deserto Idumææ.

Non legitur David latuisse unquam in deserto Idumææ, sed in deserto Judææ, I Reg. xxii et xxiii, et in textu hebræico et greco habetur, in deserto Judææ; tamen quoniam Sancti Patres Hieronymus et Augustinus in *Commentario* legunt, in deserto Idumææ, non est contemnenda lectio Vulgatæ editionis. Euthymius conatur concordare hæc lectionem variatas, dicens desertum, in quo latuit David, olim ad Idumæam pertinuisse, postea ad Judæam: sed hoc divinare est. Probabilius videtur desertum Judææ vocatum esse desertum Idumæam amplificandi gratia: quomodo Jerusalem aliquando vocatur Sodoma; nam desertum Idumææ est longè majus deserto Judææ: imò tota Idumæorum regio in montibus et solitudine est, ut intelligi potest ex cap. i *Malachia*, ubi loquens Deus de possessione Edom: « Posui, inquit, mortem ejus in solitudine, et hereditatem ejus in dracones deserti. » Idem colligitur ex lib. IV *Reg.* cap. vi, ubi describitur desertum Idumææ itineris septem dierum, et carens aqua, etc. Argumentum Psalmi est oratio Davidis, qui occasione deserti in quo tunc latebat, deplorat peregrinationem suam, et similibus jutorum, et desiderium suum ostendit in grandi aliquando ex deserto mundi hujus ad patriam celestem.

EXPLICATIO PSALMI.

1. DEUS, DEUS MEUS, AD TE DE LUCE VIGILO.
2. SITIVIT IN TE ANIMA MEA: QUAM MULTIPLICITER TIBI CARO MEA!

Describit vir justus que sint prima opera sua, oriente die vao dicit esse, quærere Deum, desiderare Deum, miseris suas confiteri Deo. « Deus, Deus meus, » id est, tu, Deus, es fortitudo et robur meum, quia sine te nihil sum, et nihil possum; in hebræo sunt duo nomina, אלהים אלהים *Elohim eli*, unum significat *Deum*, alterum significat *fortem*, sed verti solet etiam per vocem *Deus*. Itaque editio græca et latina, que habent *Deus, Deus*, reprehendi non possunt; tamen sensus est, quem diximus, quia vox אלהים *Eli* significat *Deum*, ut fortem. « Ad te de luce vigilo, » id est, cum primum lucem aspicio corporalibus oculis, apertio pariter oculos mentis ad te lucem spiritualem et incretam, atque ita ad te querendum vigilare incipio, non ad opera mundi hujus. Id autem facio, quia « sitivit in te anima mea, » id est, quia desiderat te, ut cibum et potum suum, ut lumen et lætitudinem suam. Ipsa enim caro mea multis modis sitivit ad te fontem omnium bonorum: quamvis enim caro non proprie Deum sitiat, tamen sitire dicitur, quia indiget ejus misericordia ob multiplices suas miserias: quomodo dicitur terra arida sitire pluviam, sine qua nihil boni producere potest. Quot sint autem carnis hujus corruptibilis necessitates et miserie, quibus ille

solus mederi potest, de quo dicitur in *Psalm.* cii, « Qui sanat omnes infirmitates tuas, » nemo est, qui non experiat. In hebræo codice post illa verba: *Deus, Deus meus*, est pronomen אלהים *athah, tu*, quod Septuaginta omiserunt, sed subintelligi debet, ut sensus sit: *Tu es Deus*, et Deo confidenter ad te confugio, et te alloqui presumo. Illud autem, *ad te de luce vigilo*, in hebræo est unica dictio אשכחא *ashachareca*, que significat, *sub auroram te quæro*, sive in crepusculo matutino, cum incipit misceri lux aurore tenebris noctis, ego evigilo, ut te queram: ex quo intelligimus continuum et vehementem fuisse in Davide desiderium Dei, et merito, cum ipse sit omne bonum nostrum, et ingrati sint omnes homines, qui obliviscuntur Deum, juxta illud *Luc.* vi: « Qui benignus est super ingratos et malos. » Denique illud, *quam multipliciter* est in hebræo כמה *camah*, que vox non habetur, nisi hoc loco S. Hieronymus vertit *desideravit*; sed frustra laboramus de significatione vocis, que nusquam habetur alibi, et nemo potest reprehendere primos Interpretes.

3. IN TERRA DESERTA, ET INIVA, ET INAQUOSA: V Sicut in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.

Describit proprietates deserti, que tres sunt, « terra deserta » ab habitatoribus, « terra iniva, » terra « sine aqua; » quarum secunda est effectus,

et tertia est causa primæ; nam terra aliqua deseri solet ab habitatoribus præcipue propter carentiam aque, que carentia terram arentem et sterilem reddi; sed cum terra deseritur et inhabitabilis efficitur, hoc ipso fit in via: quamvis hoc loco *vita* non est solum terra sine via, sed terra inaccessa, et per quam difficulter ambulari potest: nam vox græca *ἄβατος* inaccessum significat, et vox hebræa *חַיִּיִּת* *chajit*, significat *lassum, fatigatum, laboriosum*: ac per hoc significat terram, que magno cum labore et fatione transmittitur. Videtur enim Propheta significare voluisse terram illam incultam, et rebus necessariis delicis carentem, utilem sibi fuisse ad inveniendum Deum. Anima enim quo magis destituitur carnalibus bonis, vel certe quo magis affectum removet a rebus terrenis, et se in quodam deserto mentis constituit, eo facilius ascendit ad celestia contemplanda et gustanda. «Ego, inquit, in terra ista deserta, in via, arida» et sitiens constitutus, «sicut apparui tibi,» id est, sic apparui coram te per ascensionem mentis, quasi in sanctuario tuo essem, ita in deserto loco sanctuarii mihi fuerit. Apparui autem coram te, «ut viderem virtutem tuam, et gloriam tuam,» id est, potentiam tuam et maiestatem tuam. Illud enim in *sancto*, in hebræo est *בְּקֶדֶשׁ* *bek kedesh*, in sanctitate, per quam *sanctuarium* Hebræi significare solent. S. Augustinus paulo aliter exponit, et eum sequentes dicere possumus per desertum intelligi mundum, qui desertus est a veris hominibus et inhabitatus a bestiis, hominibus videlicet carnalibus et animalibus, «ut eos vocat Apostolus I Cor. II: item est inivius, quia difficillimum est invenire viam qua exeat; denique est inaquosus, quia quamvis lacunas habeat aquæ putrefactæ, que est sapientia carnalis, caret tamen aqua de cælo, que est sapientia vera, nisi Deus ex magna gratia sua peregrinantibus in hoc deserto viam ostendat, et rorem de cælo asperat. At igitur David in persona sua, et sanctorum peregrinorum, comitum suorum: Ego in hoc deserto positus et sitiens aquam de cælo, et exitum invenire cupiens, de mane vigilans mente conscendi ad sanctuarium tuum celeste, et sic in sancto apparui coram te, ut meditando et contemplando viderem virtutem tuam et gloriam tuam, quoniam in deserto mundi non videmus nisi temporalia, fragilia et vilia. «Ut viderem, inquit, virtutem tuam,» qua de nihilo omnia fecisti, et portas ea verbo virtutis tuæ; viderem quoque gloriam tuam, qua longe superemines universis, et nihil est simile tibi, et omnia, velint nolint, serviant tibi: et ex hac visione irrorari cepi, et manna gustare, et viam que Christus est, invenire.

L. QUONIAM MELIOR EST MISERICORDIA TUA SUPER VITAS, LABIA MEA LAUDABUNT TE.

Illud, quoniam, non videtur referendum esse ad

superiora, sed ad sequentia, ut sensus sit: Non solum video virtutem tuam et gloriam tuam, sed etiam laudabunt te assidue labia mea, quoniam misericordia tua melior est mihi præ ipsa vita: nam misericordia tua vitam dedit, eadem ipsa misericordia vitam conservat; et si ipsam vitam propter te perdidero, misericordia tua illam mihi multo feliciorum restituet: sed si, ut vitam conservem, a misericordia tua et gratia excidero, et vitæ et misericordiæ jacturam faciam. In hebræo habetur quidem *חַיִּיִּת* *chajim, vitas*, in numero multitudinis; sed vox etiam pro *vita*, in singulari, accipitur: quomodo multa vocabula habent formam numeri multitudinis, et significationem numeri singularis; et in versiculo sequenti: «Sic benedicam te in vita mea,» habetur eadem vox in numero multitudinis, et tamen Interpretres verterunt in numero singulari. Itaque possumus hoc loco simpliciter per *vitas* vitam interpretari, ut interpretantur SS. Patres Hilarius et Hieronymus in *Commentario*; et sicut legit in textu S. Hilarius: tamen si magis placet accipere in significatione numeri multitudinis, per *vitas* accipimus varias functiones viventium, ut *vitas mercatorum, vitas militum, vitas clericorum, vitas agrorum, et similes, ut accipit S. Augustinus, vel vitas quantumlibet longas et felices in hoc mundo, vel denique vitas, tum nostram, tum nobis conjungentem et charorum, ut parentum, fratrum, filiorum.*

5. SIC BENEDICAM TE IN VITA MEA, ET IN NOMINE TEO LAVABO MANUS MEAS.

Sic laudando assidue, «benedicam te in vita mea,» id est, quicquid mihi acciderit, sive prosperum, sive adversum, benedicam tibi in omni tempore; «et in nomine tuo lavabo manus meas,» id est, in invocatione nominis tui lavabo in oratione manus meas, a te solo expectans auxilium in adversis, et tibi vicissim gratias agens in prosperis. Porro ritus lavandi manus in oratione, in utroque Testamento in usu fuit. Nam cum Moyses, *Exod. XVII*, levaret manus ad Deum, populus vincebat; eum deponeret, vincebatur. Et Apostolus I *Timoth. II*: «Levantes, inquit, puras manus.» Monet autem S. Augustinus eos qui levant manus ad Deum in oratione, si impetrare velint, debere etiam levare manus ad bona opera facienda. Significat etiam in Scripturis *levare manus* idem quod jurare per Deum. Sic legitur *Gen. IX*, dicentem Abrahamum: «Levo manum meam ad Deum possessorem cæli et terre, quod a filo sub tegminis usque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus que tua sunt.» Et *Apoc. X*: «Angelus levavit manum suam ad cælum, et juravit per viventem in sæcula seculorum.» Posset igitur illud: *In nomine tuo lavabo manus meas*, exponi hoc modo: Per nomen tuum jurabo, ac per hoc te solum pro vero Deo colam; sed prior explicatio communior est.

6. Sicut adipe, et pinguedine repleatur anima mea; et labiis exultationis laudabit os meum.

Hoc est quod pecebat, cum levaret in oratione manus suas ad Deum. Itaque, inquit, peto, «ut anima mea repleatur adipe et pinguedine,» id est, repleatur adipe et pinguedine spirituali, que non est adeps et pinguedo proprie (id enim corporale quid est), sed quasi adeps et pinguedo. Nam sicut qui adipe bona et pinguedine naturali præditi sunt, non autem inflati, aut vento distenti, sani, fortes, rubicundi et hilaris suat; et contra macio confecti, aridi, debiles, tristes, deformesque sunt: sic qui gratia spirituali, quasi bona adipe pleni sunt, devoti, ferventes, ac semper gaudentes sunt; et contra qui spiritu carent, ad omnia spiritualia naseant, acedia consumuntur, infirmi ac debiles, nihil boni facere, nihil mali tolerare valent. Sed, ut recte monet S. Augustinus, in hac cremo saginam sapientie et justitie desiderare et petere possumus, sed tunc demum obtinebimus, cum ad patriam pervenerimus; tunc enim implebitur illud *Psal. CXLVII*: «Frumentum adipe satiat te Dominus;» et illud *Matth. V*: «Beati qui esurunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur;» et tunc perfecte et sine ullo fine, vel tædio, «labiis exultationis,» id est, labiis exultationem resonantibus «laudabit Deum os nostrum:» tunc enim succedet orationi laudatio, quando ita pleni erimus, ut nulla re indigeamus, quod fiet cum Deus erit omnia in omnibus: nunc autem nunquam tam multa habemus, quin pluribus ageamus, ac per hoc oratione assidue opus habeamus.

7. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus.

Ostendit in hac etiam vita se perpetuo recordaturum Dei et beneficiorum ejus, et non solum in patria, quando repletus adipe, labiis exultantibus laudabit Deum. «Si, inquit, memor fui tui» nocte etiam profunda, dum adhuc jacerem «super stratum meum,» multo magis interdiu, atque adeo tempore matutino surgens «meditabor in te,» id est, de te cogitabo et considerabo potentiam tuam et gloriam tuam; «quia» tu semper «fuisti adiutor meus,» id est, ideo semper recordabor tui in gratiarum actione, quia tu semper recordatus es mei in auxilio et protectione. S. Augustinus colligit ex hoc loco utilissimum documentum, si quis velit inter operandum recordari Dei, atque ejus amorem et timorem semper ante oculos habere, dum operatur, necesse esse ut antea super stratum, id est, in quiete recordetur Dei, et beneficia ejus ac promissa consideret. Ideo enim plerique mortales inter operandum se gerunt, ac si Deum non haberent, quia non habent tempus aliquod feriatum, in quo colligant se, et medita-

tioni rerum celestium vacent. Quidam codices latini habent: *Sic memor fui; sed recte habet nostra lectio: Si memor fui*, quoniam sic legunt codices hebraici; et SS. Patres Hilarius et Augustinus.

8. ET IN VELAMENTO ALARUM TUARUM EXULTABO; ADHESIT ANIMA MEA POST TE, ME SUSCEPIT DEXTERA TUA.

Quia dixerat: «Tu fuisti adiutor meus,» ne putaretur jam securus, et de Dei protectione non amplius laborare, subiugit: «Et in velamento alarum tuarum exultabo,» id est, continebo me sub umbra alarum tuarum, et in protectione tua sperans, «exultabo,» securus a milvo, dum sub omnipotentis aquilæ pennis latebo. «Adhesit anima mea post te.» Et hac protectione, et tam ingentibus beneficiis provocata «anima mea adhesit,» glutine fortissime charitatis, «post te,» id est, vestigiis tuis inhaesit, ab illis nulla tentationum vi separari se patiens. Porro adhaerere vestigiis Domini glutine charitatis, non est sterili quodam affectu Deum diligere, sed ejus præcepta ex charitate servare; nam «qui diligit me, ait Dominus *Joan. XII*, sermonem meum servabit;» ideo non dixit: *Adhasit tibi, sed post te*, tibi videlicet obediens ac subiecta. Ac ne videatur sibi tribuere, quod tam ardentem Deo inhaeserit, addit: «Me suscepit dextera tua,» id est, ideo sequor te, quia tu me traxisti; ideo te diligo, quia tu prior dilexisti me, ac ut te diligerem, tu me diligendo fecisti. Beatus plane, qui quantumvis in virtute proficiat, sub Deo proficere se intelligit, et semper ut parvulum, et quasi pullum gallinæ sub alis Dei se collocat. Beatus autem, qui vere dicere potest: «Adhesit anima mea post te,» qui non solum sperat in velamento alarum Dei, sed etiam ex toto corde ita diligit, ut cum Apostolo dicere possit: «Quis me separabit a charitate Christi?» *Rom. VIII*. Beatissimus vero, qui proprio experimento, vel potius testimonium reddente spiritu Dei spiritui suo, didicit se «a dextera Dei esse susceptum:» Ipse enim Dominus de talibus dicit *Joan. X*: «Non rapiet eos quosquam de manu mea. Et nemo potest rapere eos de manu Patris mei. Ego et Pater unum sumus.»

9. IPSI VERO IN VANUM QUÆSERUNT ANIMAM MEAM: INTROBUNT IN INFERIORA TERRE, TRADETUR IN MANUS GLADI, PARTES VULPUM ERUNT.

In duobus ultimis versiculis prædicit Prophetæ interitum et exterminium ultimum eorum, qui persequuntur justos et felicitatem ac beatitudinem sempiternam justorum. «Ipsi vero,» videlicet impii persecutores, «in vanum quæsierunt animam meam;» nam ideo impii persequuntur justos, ut ipsi soli seculo possideant terram, et fruantur delicis et imperio terreno; sed frustra laborant: nam ipsi non possidebunt terram, sed a terra absorbebuntur; et absorpti a terra et in

NOTE.

Vers. 2. *Queror* : Hengstenberg, *curis angor*; alii, *interne precor*, quod non displicet. — Vers. 3. *Colloquio... agentium*, parallelismus. *Tumultu*, in exsequendis consiliis. Maurer pro *colloquio* verit̄ *concessu*; pro *tumultu* vero, *turba*. — Vers. 4. *Tendant sagittam*, constructio pragnans. — Vers. 6. *Iis*, laqueis, et eos vitabit; alii ad insidiatores referunt, oratione obliqua, ut sapius. — Vers. 7. *Perficiunt*, perfecte inveniunt. *Profundum*, i. e. que pectore volvunt a nemine possunt investigari. Maurer, *excogitant scelera*; quibus excogitant. *Perficiunt!* inquit, *consilium excogitatum est!* *Perficiunt a thama*, pro *thamano*. — Vers. 8. Alii, *et feriet eos Deus, subito sagitta eos percussit, ipsorum sunt vulnera*. — Vers. 9. Pro *fugiant*, alii *terrentur*. — Vers. 10. *Prædicant*, plausu accipiunt. — Vers. 11. Pro *gloriantur*, Hengstenberg vertit *esse laudabunt*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In *inimicum*, Psalmus David.

Hunc Psalmum de solo David aliqui explicant, qui liberari a persecutoribus cupiebat; alii ad solum Christum referunt, cuius passio in hoc Psalmo ex parte descripta videtur. Sed nihil impedit quinonius de Davide, et de Christo, cuius typum David gerebat, Psalmum intelligamus; imo etiam de martyribus aliisque iustis, quorum caput Christus est, et in Psalmis, nunc in persona sua, nunc in persona membrorum suorum loquitur. Nos tamen persequemur expositionem sanctorum Patrum, qui de Christo potissimum totum hunc Psalmum explicaverunt.

EXPLICATIO PSALMI.

1. EXAUDI, DEUS, ORATIONEM MEAM, CUM DEPECOR : A TIMORE INIMICI ERIPERE ANIMAM MEAM.

More suo Propheta primum petit exaudiri, deinde exponit quid cupiat. « Exaudi, inquit, orationem meam, cum deprecor, » id est, fac obsecro ne frustra deprecor. S. Hilarius legit : *Cum tribulor*, pro eo quod nos habemus, *cum deprecor*; sensus est idem : sed nescio quid sensus sit : nam vox hebraica *בִּשְׁבִיעִי* *besiechi*, significat *submisso loqui*, quod est signum humilitatis et reverentiae, et sic Anna orabat I Re, i, « ut tantum labia moverentur, et vox penitus non audiretur : » vox enim graeca *δίκη*, *precari*, non *tribulari* significat. « A timore inimici eripe animam meam : » hæc est petitio quæ duobus modis intelligi potest, primum, ut petat liberari a timore inimici volentis occidere, tollendo materiam timoris, efficiendo videlicet, ut inimicus non possit, vel non velit occidere : et hæc videtur litteralis expositio; secundo, ut petat liberari ab ipso timore humano, non tollendo materiam timoris, sed augendo charitatem et constantiam, ut non timeat mortem carnis; sed timeat mortem peccati : sive, ut non timeat homines, « qui possunt corpus occidere, et post hæc non habent amplius, quid faciant; » sed timeat Deum, « qui potest, et corpus, et animam perdere in gehennam, » ut Dominus monet Matth. x. Et hæc est expositio S. Augustini spiritualis et utilisima : nam liberari a timore humano, et radicari in timore divino in omni tribu-

lacione optimum est. Sed in hoc posteriore sensu Christus in persona membrorum suorum infirmorum locutus est : in priore autem, in persona etiam sua locutus esse videtur. Sicut enim in horto pridie passionis timere et pavere dignatus est, et orare, Matth. xxvi : « Pater, si fieri potest, transfer calicem hunc a me, » sic hoc ipsum per Prophetam predicere voluit.

2. PROTEXISTI ME A CONVENTU MALIGNANTUM, A MULTITUDINE OPERANTUM INIQUITATEM.

In hoc versiculo exaudium se fuisse Christum ostendit, et quod de se dicit in præterito, idem membris suis promittit in futurum. « Protexisti, inquit, me a conventu malignantium. » Notum est ex Evangelio quam sepe « convenerint principes Judæorum adversus Jesum, ut eum morti traderent, » Matth. xxvi, ac doctrinam ejus et nomen exstinguerent; nec solum principes in concilio convenerunt ad consultandum, sed etiam multitudo militum ac satellitum « convenit ad operandum iniquitatem, » ad Christum videlicet illudendum, flagellandum et crucifigendum. Sed protexit eum Deus, ut neque conventus malignantium Judæorum, neque multitudo gentium operantium iniquitatem illi noceret. Permissi quidem Deus Christi carnem flagellari et cædi, sed et flagella et mors, mundi salutem operata, in gloriam et triumphum versa sunt; et quod in capite præcessit, in membris quoque factum est, et fiet. Martyres enim protexit Deus, ut occisio

corporis non solum non eis obesset, sed etiam prodesset ad gloriam sempiternam; et pios omnes Deus proteget, ut tribulatio, ac persecutio cooperetur eis semper in bonum. Illud *protexisti* in hebræo est, *semper* in bonum. Illud *protexisti* in grecis *προτέξω*, *protege*, sive *abscondes*; in grecis plerisque *ἀποκρύπτω*, *protege*, et sic legunt Theodoretus et Euthymius. Tamen Hilarius, Hieronymus et Augustinus in *Commentario* legunt, *protexisti*; quæ lectio facile cum hebraica concordatur : nam apud Hebræos saepe futurum ponitur pro præterito, et contra; sed in sensu nulla varietas est.

3. QUIA EXACUERUNT, UT GLADIUM, LINGUAS SUAS : INTENDERUNT ARGUM, REM AMARAM, UT SAGITTENT IN OCCULTIS IMMACULATUM.

Hæc referuntur ad conventum malignantium, qui lingua pugnarunt, non manibus, nimirum consultando, accusando, insistendo apud iudicem Pilatum, ut Christum de medio tollerent. Comparat autem Propheta verba malignantium Judæorum gladio et sagittis, quoniam gladius de proximo ferit, et presentem; sagitta longe positum et absentem vulnerat : sic igitur Judæi palam presentem Christum gladio lingue occiderunt, cum eum coram in concilio summo adductum accusarunt, et quasi convictum damnarunt, dicentes, Matth. xxvi : « Reus est mortis, » et postea ad tribunal Pilati iterum accusarunt, quasi seductorem, et ut crucifigeretur saepe ac saepius indutorem; et hoc modo gladio lingue iterum interfecerunt. « Quia, inquit, exacuerunt ut gladium linguas suas, » ut aculis interrogacionibus eum ferirent, dum eum examinarent, et lehibero ictu eum occiderent, dum condemnarent. « Intenderunt arcum, rem amaram, » non solum palam quasi gladio ferierunt, sed etiam in absentem ex occulto per insidias, quasi sagittas tetenderunt, cum tam saepe ad eum miserunt, qui eum caperent in sermone, et cum proditore Juda occulta colloquia miscuerunt, et cum falsos testes instruxerunt. « Intenderunt arcum, rem amaram, » id est, insidias tetenderunt, quæ insidiae res amare ac lethifera erant, « ut sagittent, » id est, ut sagittarent « in oculo, » id est ex insidiis, « immaculatum; » hic enim erat finis, et quasi scopus insidiarum, ut Christum maculatum et peccatorem, id est, blasphemum et seductorem falsis testimoniis et accusationibus ostenderent; qui tamen revera immaculatus erat, et ad hoc venerat in mundum, ut maculas peccatorum ab aliis abstergeret. Illud, *quia*, non est in omnibus codicibus : nam in grecis et quibusdam latinis habetur *qui*; res est parvi momenti; et vox hebraea *אֲשֶׁר* *ascher* ambigua est, et tam *qui*, quam *quia* significare potest. S. Hilarius legit *qui*, S. Hieronymus et S. Augustinus *quia*.

4. SUBITO SAGITABUNT EUM, ET NON TIMEBUNT; FIRMAVERUNT SIBI SERMONEM NEQUAM.

Dixerat conventum malignantium jam inten-

disse arcum, ut sagittarent immaculatum : nunc addit, omnino id futurum, eo quod obfirmati et obdurati sint in malo : prævidebat enim Spiritus Sanctus, et prædicebat obstinationem penè incredibilem Judæorum, quam etiam clarissime prædixit Isaias cap. vi. Cujus vaticinii meminit S. Joannes cap. xii. Subito, inquit, sagittabunt eum, » id est, de in, « viso sagittas insidiarum emittent, » et non timebunt, » id est, audacter sagittabunt, non cogitantes timorem Domini, non formidabunt divinum iudicium, non reverentur oculos Dei omnia videntis. « Firmaverunt sibi sermonem nequam, » id est, ideo non timebunt sagittare immaculatum, quia obstinati et obdurati sunt, et jam stabilerunt firmiter sententiam illam plenam injustitiae, qua semel dixerunt : « Reus est mortis; » hinc enim postea cum Pilatus multis rationibus conaretur eos a scelere revocare, semper obstinate clamaverunt : « Crucifigatur. »

5. NARRAVERUNT, UT ABSCONDERENT LAQUEOS; DIXERUNT : QUIS VIDEBIT EOS?

Addit Propheta ad obstinationem malignantium Judæorum, etiam hypocrisis, qua tegere voleverunt invidiam et malignitatem suam sub legitimo obsequio ad Caesarem. Christum enim propter invidiam persequerentur, quod Pilato quoque notum erat. « Sciebat enim (inquit S. Mattheus cap. xxvii) quod per invidiam tradidissent eum; » sed illi hanc invidiam tegebant dicentes : « Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dari Caesari, » Luc. xxiii; et rursum : « Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris : » omnis enim qui se regem facit, contradicit Caesari. » Joan. xix. Hoc ergo est, quod dicit : « Narraverunt, ut absconderent laqueos, » id est, dixerunt intra se : Abscondamus insidias, fingamus nos mori ob injuriam Caesaris; quis videbit hanc simulationem? quis propterea nos puniet? quasi vero Deus non omnia videat, vel parum sit videri a Deo, qui supremus est Iudex.

6. SCRUTATI SUNT INIQUITATES, DEFEGERUNT SCRUTANTES SCRUTINIO.

Pergit Propheta in explicanda et amplificanda malignitate Judaica; ac dicit Iudæos, non contentos insidiis et hypocrisi, addidisse ut diligentissime scrutarentur et investigarentur iniquitates, si quas invenire possent in Christo. Hinc enim « principes sacerdotum, et omne concilium querebant falsum testimonium contra Jesum; » et quamvis testimonia convenientia non erant, dicebant tamen : « Nihil respondes ad ea quæ isti contra te testificantur? » Matth. xxvi. Id enim est *scrutari iniquitatem*, quæere falsa testimonia, et his quasi veris scienter abuti. « Defecerunt autem scrutantes scrutinio, » quia nihil invenerunt, quod vel colore veritatis habere videretur, et quia Dei iudicio tanta cecitate percussi sunt, ut non adverterent se ab omnibus deridendos, quod

etiam decernentes testes adduxissent, cum ad custodes sepulcri dixerunt: « Dicite quia dormieritis venerunt discipuli noctu, et furati sunt eum, » *Matth. xxvii*; quam cœcilitatem notavit et expendit S. Augustinus. Parum autem refert si legamus: *Scrutantes scrutatio*, sive *scrutantes scrutationes*; omnia enim in idem recidunt.

7. ACCEDET HOMO AD COR ALTUM, ET EXALTABITUR DEUS.

Exposita perversitate malignantium inimicorum, prædicit nunc Propheta quid Christus egerit tempore tante persecutionis. « Accedet, inquit, homo ad cor altum, » id est, Christus, qua homo est, « accedet, » offeret atque objiciet se quasi infirmus, et quasi nesciens, et tamen vere penetrans profunda cordis ipsorum, « accedet » ad illas omnes passiones, quas in oculo corde suo disposuerunt, id est, perferet patienter et humiliter injurias, quas illi alto, profundo et pravo corde machinati sunt. Potest etiam per *cor altum*, intelligi cor ipsius Christi, ut sensus sit: « Accedet homo Christo ad cor altum, » id est, ingreditur cor suum profundum et secretum, quo disposuit objicere Judæis formam servi percutiendam, et celare inius formam Dei, per quam resuscitandus erat. Utramque expositionem attingit S. Augustinus. « Et exaltabitur Deus, » id est, humiliabit se ut homo, exaltabitur ut Deus, quia tunc maxime demonstrabitur sapientia divina vincens malitiam humanam, quando apparebit Christum, moriendo, mortem destruxisse, et resurgendo, vitam reparasse. Hæc est expositio verborum editionis nostre Vulgate; sed sciendum est hanc lectionem i-stam a multis oppugnari et rejici, quoniam textus hebraicus et græcus repugnare videntur. In hebreo sic legitur ad verbum: *Et cogitatione viv. et corde profundo, et sagittabit eos Deus*; pro eo quod nos habemus: « Accedet homo ad cor altum, et exaltabitur Deus. » Sed facile conciliabitur hic textus cum nostra editione; nam vox hebraica קרב *kerab*, quæ *intimum*, sive *cogitationem* significare potest, si legatur cum aliis punctis *kerab*, significabit accessit, sive *accedit*; et sic legerunt Septuaginta Interpretes, qui verterunt: *Accedet homo*. Illud autem, *et corde alto*, potest etiam legi, *et cor altum*, quia non habent Hebræi diversos casus, et tota difficultas est in particula *et*, pro qua nos habemus *ad*; et quamvis in græcis libris, qui nunc exstant, habeatur *et cor altum*, tamen cum veteres Patres Hilarius, Hieronymus et Augustinus legant in Commentario, *ad cor altum*, credible est eos ita in græcis textibus invenisse; nam erant periti linguæ græcæ, et ex iis Hieronymus in Commentario Psalmos exponit ex interpretatione Septuaginta virorum. Mirum autem est quod Cornelius Jansenius, vir doctissimus, conetur ostendere ab Augustino lectum fuisse *et cor altum*,

cum Augustinus sæpissime repetat *ad cor altum*, et ne semel quidem, *et cor altum*; corruptum autem fuisse textum Augustini in tam nullis locis et in omnibus editionibus. verisimile non est; creditibilis autem est corruptum fuisse textum hebraicum post interpretationem Septuaginta virorum in particula *et*, sicut corruptum esse constat in particula קרב *kerab*, ut ostendimus, præsertim cum ista lectio: *Accedet homo et cor altum*, nullum fere sensum commodum recipiat; quid enim significat: *Accedet homo et cor altum*? Illud autem, *et sagittabit eos Deus*, pro *et exaltabitur Deus*, ex errore Rabbiorum natum esse videtur; nam vox hebraica ירהו *vaiorem*, si deducatur a verbo ירהו *iarah*, significat *sagittabit eos*; si deducatur a verbo ירהו *rum*, in conjugatione *hophal*, significat *exaltabitur*, et sic acceperunt eam vocem Septuaginta viri, Rabbini omnibus doctores.

8. SAGITTE PARVULOREM FACTE SUNT PLAGE EORUM, ET INFIRMATE SUNT CONTRA EOS LINGUÆ EORUM.

Hoc fecit potentia et sapientia Dei, de qua dictum est: « Et exaltabitur Deus, » ut plaga ab adversariis Christo inflictæ, tam parum illi nocuerint, ac si factæ essent a sagittis infantium parvulorum; nam et tela infantium leves festucæ sunt, et manus eorum infirmæ ac tenere, quæ nihil detrimenti adferre possunt. Et vere quales plagas Christo intulerunt Judæi, cum triduo, vel potius in momento post triduum, iâ curate sint, ut corpus ejus impassibile et immortalisurerit? « Sagitte, inquit, parvulorum fuerunt, » quibus factæ sunt plagæ ac vulnera eorum. « Et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum, » id est, et calumniæ ac blasphemie eorum infirmatæ sunt; quia nihil ei nocere poterunt, ac si gladii plumbei fuissent, sed « infirmatæ sunt contra eos, » id est, in detrimentum et penam ipsorum calumniantium et blasphemantium. Alludit Propheta ad illud quod supra dixerat: « Exaceruerunt ut gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amarum; » ac si diceret: Laboraverunt, ut gladium linguæ exacerbent, atque ut sagittas lethales ex arcu jacerent, sed linguæ gladii plumbeus, et sagittæ tela infantium evaserunt. Atque hoc ipsum de persecutoribus martyrum omniumque justorum dici potest: dies enim judicii ostendet quam parum, ac potius nihil eis nocuerit crudelitas persecutorum, quando stabunt in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt. Ex hebreo juxta puncta Rabbiorum non legitur: *Sagittæ parvulorum, sed sagittæ repentina*. Facile autem est videre unde sit nata diversitas; nam vocem hebraicam legerunt פתחון *pitheon*, quod significat *repente aut repentinum*; cum Septuaginta legerint פתחון *pthaim*, quod *parvulus* significat.

9. CONTURBATI SUNT OMNES QUI VIDEBANT EOS, ET TIMUIT OMNIS HOMO.

Explicat Propheta quid consecutum sit ex eo

quod per Christi resurrectionem factæ sint Judæorum sagittæ, « sagittæ parvulorum, et infirmatæ sint, » ac prorsus evanuerint calumnie et contumeliæ eorum. « Conturbati sunt, inquit, omnes qui videbant eos, » Judæos videlicet attonitos et confusos, quando ab Apostolis audiebant eum quem occiderant, surrexisse a mortuis, in celum ascendisse, et venturum iudicem vivorum et mortuorum; et ea quæ audiebant, signis magnis ac divinis approbari cernebant. « Et tunc timuit omnis homo, » id est, omnes, qui recta ratione utebantur, cœperunt contremiscere, et expavescere, et dicere: « Quid faciemus, viri fratres? » De hoc timore sancto sic scribit S. Lucas Act. ii: « Fiebat autem omni animæ timor; multa quoque prodigia et signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, et metus erat ingens in universis. » Parum autem refert quod S. Hieronymus ex hebreo vertit: *Fugerunt omnes qui videbant eos*; nam vox hebraica נדדו *nadad*, quæ hoc loco habetur, utrumque significat, *et fugere et commoveri*; et omnis qui commoveatur ac turbatur, fugit, si non pedibus, saltem affectu; contrahit enim se, et latebras quærit: timor enim fuga quædam est hominis ad seipsum: sicut e contrario desiderium et amor effundunt hominem extra se.

10. ET ANNUNTIABERUNT OPERA DEI, ET FACTA EIUS INTELLERUNT.

Illi, qui sancto timore correpti sunt, ac impi-

mis Apostoli, qui primi Christo resurgente atque eis apparente timerunt, ut dicitur *Luc. xxiv*, « illi, inquam, annuntiaverunt opera Dei, » id est, prædicare cœperunt Christi incarnationem, passionem, resurrectionem, doctrinam, miracula et similia. « Et facta ejus intellexerunt; » particula enim et passim in Scripturis accipitur pro *quia*. Apostoli ergo edocti, tum ab ipso Christo, qui post resurrectionem « aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, » *Luc. xxiv*; tum a Spiritu Sancto, qui superveniens in eos, « docuit illos omnem veritatem, » *Joan. xvi*, « facta ejus intellexerunt, » et eadem toto mundo annuntiaverunt.

11. LETABITUR JUSTUS IN DOMINO, ET SPERABIT IN EO; ET LAUBABUNTUR OMNES RECTI CORDE.

Ex illa apostolica predicatione id consequatur, ut omnis vere justificatus, id est, justus ex impio factus, « letetur deinceps in Domino, et speret in eo, » deposito metu servili et mandano; « fructus enim spiritum justificantis est charitas, gaudium, pax, » *Gal. v*. Et tandem in fine seculorum « laudabuntur omnes recti corde, » omnes qui in justitia perseveraverunt, et per hoc reum cor habuerunt ad Deum, non sapientes, neque volentes, nisi quæ Deo placent, illi a Deo laudabuntur in theatro totius mundi, quando e contrario omnes pravi corde in theatro eodem cum summa ignominia confundentur.

PSALMUS LXV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *In finem, Psalmus David.*

1. Canticum Jeremiæ et Ezechielis populo transmigratoris, cum inciperent exire.

2. Te decet hymnus, Deus, in Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem.

3. Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet.

4. Verba iniquorum prævaluerunt super nos, et impetatoribus nostris tu propitiaberis.

5. Beatus quem elegisti et assumpsisti; inhabitabit in atris tuis.

Replebimur in bonis domus tue; sanctum est templum tuum, 6. mirabile in æquitate.

Exaudi nos, Deus, sa utaris noster, spes omnium finium terræ, et in mari longe.

7. Preparans montes in virtute tua, accinctus potentia: 8. qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus.

V. s. n. — *Victori, carmen [h. Psalmus] David Cantici.*

Tibi silentium laus, Deus, in Sion, et tibi reddetur votum.

Exaudi orationem, donec ad te omnis caro veniat.

Verba iniquitatum prævaluerunt adversum me: sceleribus nostris tu propitiaberis.

Beatus quem elegeris, et suscepisti; habitabit enim in atris tuis.

Replebimur bonis domus tue, sanctificatione templi tui. Terribilis in justitia exaudi nos, Deus salvator noster:

Confidentia omnium finium terræ, et maris longinqui.

Preparans [al. qui preparas] montes in virtute sua, accinctus fortitudine.

Compescens sonitum maris, fremitum fluo-

Turbabuntur gentes, 9. et timebunt qui habitant terminos a signis tuis : exitus matutini et vespere delectabis.

40. Visitasti terram, et inebriasti eam; multiplicasti locupletare eam.

Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum; quoniam ita est preparatio ejus.

11. Rivos ejus inebria, multiplica gemimina ejus : in stillicidiis ejus letabitur germinans.

12. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, et campi tui replebuntur ubertate.

13. Pinguescent speciosa deserti, et exultatione colles accingentur.

14. Induti sunt arietes ovium, et valles abundabunt frumento : clamabunt, etenim hymnum dicent.

Argumentum. — Celebrat primo, vers. 2-5, præstantiam cultus divini et bona ex eo obtinenda : tum, vers. 6-9, summam Dei potentiam, quæ in eo maxime cernitur, quod solus ille terræ fertilitatem potest concedere, cujus elegans est descriptio vers. 10-14. Hinc strophæ tres, quarum prima nominis carminis exordium esse videtur, secunda vero transitus ad terram, quæ Psalmi præcijum est. Decantata videtur hoc cæmen in eunte messe, forsâ secunda Paschalis. Sic. Juxta alios, apud arcam quæ tunc erit in Sionis arce, imo eo iæ, quo in Sionis arcam translata est, publice fuit cantatum, celebrant ejus beneficii gratia.

1. Præcentori, Psalmus Davidis, canticum.
2. Te decet laus, Deus, in Sione, et ibi tibi persolvitur votum.
3. O tu, qui audis preces, a te omnis caro (mortales) venit.
4. Peccata facta sunt magna nimis mihi (superant me), delicta nostra tu condonas ea.
5. O felicem illum quem eligis et quem admittis, ut habitet in atris tuis! satiatur bonis domus tuæ, loco sacro templi tui.
6. Mirabiliter in justitia tua exaudis nos, Deus salutis nostræ, fiducia omnium finium terræ, marisque remotorum (hominum).
7. Qui firmat montes virtute sua, cinctus est robore.
8. Qui sedat tumultum marium, tumultum fluctuum eorum, et strepitum populorum.
9. Et timeant incolæ finium (extremorum terræ) præ signis (miris operibus) tuis; ortus mane et vespere jubulare facis.

tuam ejus, et multitudinem gentium [*h. plebium*].

Et timebunt qui habitant in extremis a signis tuis : egressus matutini et vespere laudantes facies.

Visitasti terram, et irrigasti eam, ubertate eam dita.

Rivus Dei plenus aqua; præparabis frumentum eorum, quia sic fundasti [*h. præparabis*] eam.

Sulcos ejus inebria, multiplica fruges ejus [*h. educ accinctos ejus*] : pluviis irriga eam, germiis ejus benedic.

Volvetur annus [*h. coronasti annum*] in bonitate tua, et vestigia tua rorabunt pinguedine.

Pinguescent [*h. rorabunt*] pascua deserti, et exultatione colles accingentur.

Vestientur agnis greges : et valles plenas erunt frumento, coequabuntur, et canent.

10. Visitas terram, et eam pluvia abundare facis; copiose (copia fructuum) ditas eam; rivus Dei plenus est aquarum; paras frumentum eorum (incolarum) : nam sic præparas eam :

11. Sulcos ejus inebrias (aqua), deprimis glebas, imbribus dissolis eam, geminas ejus benedicis.

12. Coronas (ornas beneficiis) annum benignitatis tuæ et orbitæ tuæ distillant pinguedinem.

13. Stillant pinguedinem pascua (plagæ) deserti, et jubilo (vultu lætissimo) colles se cingunt.

14. Agnis indutæ (circumdata) sunt oves, et valles vestitæ sunt frumento, jubilantque canuntque.

NOTE.

Vers. 2. *Decet*, propr. *æqualis* : ita post Alexandrinos Ewaldus, Hengstenberg, tibi reddatur in silentio laus.... persolvatur. Maurer, tibi (in te) sit fiducia nostra, et laus, etc. — Vers. 5. *Ut habitet* : alii, qui habitat. — Vers. 6. *In justitia* : Maurer et Ewaldus, cum felicitate, felicitatem afferens : conf. Ps. xxiv, 5. — Vers. 9. *Ortus*, etc., i. e. regiones quæ sitæ sunt, i. e. homines qui degunt ad solis ortum quique ad occasum. Quemadmodum sidera, sic vespera quoque et nox oriri recte dicuntur. Alius, fontes mane, orientem, et vesperam, etc. — Vers. 10. *Abundare*, puta aquis, sive pluvie (quod præplacet), sive torrentium : ita veteres. Hodierni, abundare, scilicet proventus. Rivus Dei, i. e. pluvia; alii, Jordanes alique torrentes : minus recte. Sic, puta irrigando eam, ut sic referatur ad ea quæ præcesserunt. Quod Maurolo languere videtur, et ipse sic copulat cum vers. 11, nam sic paras eam, ut sequitur. — Vers. 11. *Inebrias*, infinitivus, qui per enallagen induit naturam antecedentium. Deprimis, complanas pluviis copiose demissis. — Vers. 12. *Orbitæ tuæ*, i. e. ubicumque modo es præsens, ibi distillas, etc. Alius : *Orbitæ tuæ*, i. e. viæ tuæ caelestes, nubes. — Vers. 14. Maurer, induta sunt arva ovibus.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXIV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus David, Canticum Hieremias et Ezechielis populo transmigrations, cum inciperent exire.

Titulus hujus Psalmi in codicibus hebraicis non continet nisi prima illa verba : In finem, Psalmus David. Apud Hilarium quoque non habentur alia verba. Theodoretus autem affirmat nihil aliud haberi in editione græca Septuaginta Interpretum, cætera addita esse a posterioribus. Tamen non videtur contemnendum quod additur : Canticum Jeremias et Ezechielis populo transmigrations, cum inciperent exire; nam hæc verba habentur in antiquis codicibus, et legitur in Hieronymo et Augustino in commentario hujus tituli. Quicumque autem addidit hæc partem tituli, non potest significare reipsa cantatum fuisse hunc Psalmum a Hieremia et Ezechiele, quando populus incipiebat exire ex captivitate Babylonica; nam Hieremias nunquam fuit in Babylonia, et sine dubio mortuus erat, quando cepit solvi captivitas. Credibile est etiam Ezechielem tunc fuisse defunctum, et Ephyphantus testatur in Vita Ezechielis. Tribuitur igitur hic Psalmus (qui revera Davidis est) Hieremias et Ezechielis, quoniam ipsi duo Propheta prædixerunt reversionem populi de Babylone in Jerusalem; et fugitur decantatus ab his Prophetis hæc expressio Hebraeorum de captivitate, ut intelligeremus hunc Psalmum exponi debere de reditu filiorum Israel a captivitate in patriam. Et quoniam ea liberatio de captivitate typus fuit liberationis generis humani de captivitate diaboli, altiore sensu Psalmus prædicit conversionem infidelium ad Ecclesiam, et reditum spiritualium peregrinorum ad patriam caelestem : nam et Ecclesia et caelestis patria per Jerusalem in sacris litteris significari solet.

EXPLICATIO PSALMI.

1. TE DECEAT HYMNUS, DEUS, IN SION, ET TIBI REDDETUR VOTUM IN JERUSALEM.

Incipit Propheta in persona populi Dei a quodam verissimo principio, ex quo colligitur desiderium iustum redeundi ad patriam. Principium verissimum est conveniens esse, ut populus Deum laudet, et vota illi offerat in Jerusalem. Laus enim debetur bono, et summa laus summo bono, quod est Deus; et hæc laus debet exhiberi, ubi bonum, quod laudatur, est notum. Deus autem notus non erat in Babylone, sed in Jerusalem, ideo in Jerusalem Deus a populo laudandus erat. Sic etiam vota, ac præsertim sacrificiorum, ubi solvenda sunt, ubi templum et altare invenitur: templum Dei et altare non erant nisi in Jerusalem; igitur in Jerusalem vota populi Dei solvenda erant. Ex hoc principio recte colligitur, populum Dei jure desiderare, ac petere reditum in patriam. Et si hoc erat verum de reditu ad terrenam Jerusalem, multo verius est de reditu ad celestem Jerusalem, ubi multo notior est magnitudo divine bonitatis, et ubi est tabernaculum non manufactum, et altare aureum, in quo igne perfectissime charitatis sese totos offerunt omnes cives Jerusalem in holocaustum Deo. Veniamus ad verba Psalmi: «Te decet hymnus, Deus, in Sion,» id est, convenit omnino ut populus tuus tibi Deo suo laudes canat «in Sion,» id est, ubi nota est magnitudo tua, non in terra aliena, ubi dii lignei et lapidei, aurei et argentei laudantur. «Et tibi reddetur votum in Jerusalem,» id est, convenit quoque ut idem populus tibi solvat vota gratiarum actionis in Jerusalem, ubi nota sunt beneficia tua, et vota sacrificiorum, ubi est templum et altare tuo nomini dicatum; non in Babylone, ubi nec agnoscerent beneficia tua, neque sunt templa et altaria nisi idolorum; nam «omnes dii gentium demonia,» ut dicitur in *Psalm.* xcv. In hebræo pro verbo *deceat*, est nomen *silentium*. Sic enim vertit S. Hieronymus: *Tibi silentium laus, Deus, in Sion.* Sed Septuaginta Interpretes viri doctissimi per vocem דמיה *dumiah*, non existimaverunt significari *silentium*, quod deducitur a verbo דבר *dum*, sed *convenientiam*, ut sic loquar, a verbo דמה *dumah*, quod significat *assimilari*. Similitudo enim nihil est aliud, nisi conformitas et convenientia unius ad aliud. Laus autem convenit maxime bonitati, et ideo soli Deo propriissime convenit laus, quia solus Deus propriissime bonus est, dicente Domino: «Nemo bonus, nisi solus Deus,» *Luc.* xviii. Sed tamen vox *silentium*, quamvis non sit ex mente Septuaginta Interpretum, tamen utilissimum documentum continet; nam laus Dei quæ ore cantatur, deberet sequi ex precedenti silentio, atque attenda admiratione magnitudinis Dei; qui enim cequant absque previo tali silentio,

«labii Deum honorant, cor autem eorum longa est a Deo,» ut dicitur *Isai.* xxxix. Itaque recte dicitur: «Tibi silentium laus, Deus, in Sion,» id est, tibi Deus primum convenit tacita admiratio magnitudinis tuæ; deinde constituto corde in hoc silentio, debetur tibi laus in Sion, et votum in Hierusalem. Porro vox *Jerusalem* non habetur in hebraico codice, sed vel excidit vitio librario, vel addita ab Interpretibus explicandi gratia.

2. EXAUDI ORATIONEM MEAM: AD TE OMNIS CARO VENIET.

Ex eo quod debetur Deo laus in Jerusalem, orat populus, ut sibi concedatur ex captivitate redire in Jerusalem ad ipsum Deum laudandum, et non solum optat sibi reditum concedi, sed ut omnes homines convertantur ad Deum, et veniant per fidem in Jerusalem quæ est in terris, id est, ad Ecclesiam, et postea per visionem in Jerusalem quæ est in caelis: sicut enim «Deus vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire,» *1 Timoth.* ii, sic etiam populus Dei cupit et orat, ut omnes homines veniant ad Deum agnoscentium et laudantium. «Exaudi, inquit, orationem meam,» quæ est, ut te auxiliante quam citissime canam tibi hymnum in Sion, et reddam tibi votum in Jerusalem. «Ad te omnis caro veniet,» id est, si me exaudieris, non ego solus, sed omnes homines ad te laudandum, et vota tibi reddenda venient. Id enim cupio et peto, et quod in me erit, verbis et exemplo, ut id fiat, laborabo. Quod omnis caro per figuram intellectiois omnes homines significet, perspicuum est ex multis Scripture locis. *Gen.* ii: «Omnis caro corruperat viam suam.» *Joel.* ii: «Effundam de Spiritu meo super omnem carnem.» *Isai.* xl: «Videbit omnis caro salutare Dei.» *Matth.* xxiv: «Nisi breviati fuissent dies illi, non feret salva omnis caro.» *Joan.* xvii: «Dedisti ei potestatem omnem carnis.» S. Augustinus per omnem carnem intelligit omne genus hominum, quia de omni genere aliqui veniant ad Deum per fidem, et salvantur, videlicet ex divilibus, ex pauperibus, ex doctis, ex indoctis, ex viris, ex feminis, ex Judeis, ex Romanis, ex Græcis, ex Barbaris, etc. «Non enim omnium est fides, neque omnium est salus, sed eorum qui præordinati sunt ad vitam æternam,» ut dicitur *Act.* xiii. In hebræo habetur: *Donec tibi omnis caro veniat;* sed Septuaginta Interpretes non legerunt עדך *hadacca*, donec tibi; sed עדך *hadacca*, ad te; et hæc est verior lectio.

3. VERBA INIQUORUM PRÆVALUERUNT SUPER NOS, ET IMPETATUS NOSTRIS TU PROPITIABERIS.

Hæc est altera ratio cur populus Dei petat a Deo liberationem de captivitate, et reditum in patriam, quia videlicet ex peccatis parentum traditus sit in

captivitate: qui enim erant in Babylone, cum soluta est captivitas, fere omnes in captivitate nati erant, ac per hoc parentum peccatis captivitatem suam tribuere poterant: sicut nos omnes captivitatem sub diabolo primis parentibus debemus. «Verba iniquorum prævaluerunt super nos,» id est, mala opera iniquorum parentum nostrorum prævaluerunt super nos filios eorum, nosque gravaverunt iugo durissime captivitatis; sed tu Pater misericordissimus «propitiaberis impietatis nostris,» quas a parentibus hereditavimus, et quas ipsæ eorum exempla imitati superaddimus. Quod autem per verba interpretati sumus opera, nemo mirabitur qui in Scripturis versatus sit. Sic *Luc.* ii: «Videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, et ostendit nobis.» *Psalm.* cxi: «Verba delictorum meorum.» *Psalm.* civ: «Posuit in eis verba signorum suorum.» *II Reg.* i: «Quod est verbum, quod factum est, indica mihi.»

4. BEATUS QUEM ELEGISTI ET ASSUMPSISTI, INHABITABIT IN ATRIIS TUIS.

Hæc est tertia ratio cur populus Dei desideret et ore revocari in patriam: quæ ratio ducitur a felicitate patriæ. «Beatus, inquit, est» omnis ille, «quem tu elegisti ab æterno,» et assumpsisti in tempore ad tantam dignitatem, ut sit civis Sanctorum et domesticus Dei. «Is enim inhabitabit in atriiis tuis,» id est, in domo tua manebit: ponitur enim pars pro toto, atrium pro palatio.

5. REPLEBIMUR IN BONIS DOMUS TUÆ; SANGUINUS EST TEMPLUM TUUM, MIRABILE IN ÆQUITATE.

Bona spe fretus populus Dei, jam numerat se inter beatos illos qui habitabunt in domo Dei, ac dicit in ea domo se bonis omnibus abundaturum, imo ita satiantum, ut nihil desideret amplius; hic enim versuculus etiam si utcumque convenire possit terreno Jerusalem, vel Ecclesie militanti, tamen absolute soli celesti patriæ convenit. «Replebimur, inquit, in bonis domus tuæ,» id est, replebimur ex bonis domus tuæ, ut nihil nobis desit, quod foris querendum sit. Quid enim boni deesse poterit in domo illius qui fecit omnia, cui serviant omnia, qui erit omnia in omnibus, in quo sunt thesauri honorum infiniti? De hoc dicitur in *Psalm.* cii: «Qui replet in bonis desiderium tuum;» et in *Psalm.* xvi: «Satiabimur, cum apparuerit gloria tua.» «Sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate.» In illa sancte civitate Jerusalem hoc erit prorsus mirabile et amabile, quod nos in Deo habitabimus, tanquam in domo, et ipse habitabit in nobis tanquam in templo; ipse erit domus nostra, et nos domus ejus, juxta illud: «Manete in me, et ego in vobis,» *Joan.* xvi. Et illud: «Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo,» *1 Joan.* iv. Et si hæc reciproca mansio inchoatur in via, certe multo magis perficietur in patria. Porro «templum hoc Dei sanctum, est mirabile in æquitate,»

id est, in justitia, ut vox hebræa בְּיָדֶיךָ *betsedek* demonstrat. Mirabile enim valde erit videre homines in peccato natos, et peccatis illa obnoxios, ut de illis diceretur *Psalm.* xiii: «Corruptiscent et abominabiles facti sunt in iniquitatibus, non est qui faciat bonum;» et *Prov.* xxiv: «Septies in die cadit justus;» et *Psalm.* cxlii: «Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens;» qui tamen postea ad illam sanctitatem justitiamque perveniunt, ut neque peccatum ullum habeant, neque habere possint, et evadant in templum sanctum, cujus sanctitatem et justitiam ipsi etiam sancti angeli admirantur in caelis. In hebræo, pro mirabile habetur מִרְאֵי נִרְאָה *mirah, terribile*. Sed quoniam admirabilia terrorem veneracionis in incutiunt, recte Septuaginta Interpretes *mirabi* le posuerunt, ut indicarent *terribile*, quod legitur in hebræo, non esse terribile, quia terreat, sed quia admirationem magnam pariat.

6. EXAUDI NOS, DEUS SALUTARIS NOSTER, SPES OMNIUM FINIUM TERRÆ, ET IN MARI LONGE.

Redit ad orationem, et adfert novum movitum ut exaudiri debeat, videlicet, quia Deus salvator est, et in eo sperant omnes gentes. «Exaudi, inquit, nos, Deus, dum a te pelimus liberationem a captivitate, et revocationem in patriam; exaudiri autem petimus confidenter, quia «tu es salvator noster,» quippe qui sæpe ab hostibus et persecutoribus non salvasti; tu etiam «es spes omnium finium terræ,» id est, in te sperant omnes gentes totius terræ usque ad ultimos ejus fines; nec non tu spes es «in mari longe,» id est, omnium habitantium insulas maris longissime positas. Hæc dicit Propheta prævidens conversionem omnium gentium ad cultum veri Dei; et dicit in presenti: «Tu es spes omnium finium terræ,» quia Prophetis erant presentia, que in se futura erant.

7. PRÆPARANS MONTES IN VIRTUTE TUA, ACCINCTUS POTENTIA; QUI CONTURBAS PROFUNDUM MARIS, SONUM FLUCTUUM EJUS.

Addit aliam rationem a potentia Dei maxima, cui facile est, si velit, populum suum de captivitate liberare, atque ad patriam, unde pulsus fuerat, reducere. Ostendit autem omnipotentiam Dei ex duobus contrariis: nam Deus omnipotentia sua firmiter stabilivit terram, ut montes ejus nulli ventis commovere possint: et contra ita fecit elementum aquæ liquidum et mobile, ut quavis aura moveatur. «Præparans montes in virtute tua,» id est, tu es Deus qui præparasti, sive stabilivisti (utrumque enim significat vox hebræica כָּן *can*), montes altissimos in virtute tua. «Accinctus potentia,» id est, potentia tua firmasti montes, quia accinctus es potentia, id est, ab omni parte circumdatus et armatus potentia. «Qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus,» in hebræo habetur: *Qui mitigas sonitum maris, sonitum*

fluctuum ejus. Sed Septuaginta videntur non legisse מַשְׁבִּיחַ *mashbiach*, quod est *mitigans*, sive *compescens*, sed מַבְּחִיחַ *mabhith*, quod est *conturbans*, et tunc sensus erit: Tu conturbas profundum maris, excitans sonitum fluctuum ejus. At si non videatur verisimile Septuaginta legisse *mabhith*, pro *mashbiach*, ut textus græcus et latinus cum hebræo conveniant, et unus explicetur per alium, per illud verbum, *conturbas*, non erit intelligenda commotio et concitatio tempestatis maris, sed *comminatio et terrefactio*, qua compescatur fremitus maris: quo modo Dominus comminatus est mari turbato dicens: «Tace, obmutescet,» *Marc. iv.* Confirmatur hæc expositio ex eo quod idem verbum, *conturbas*, refertur etiam ad sonitum fluctuum ejus. «Qui conturbas, inquit, profundum maris, et conturbas sonitum fluctuum ejus;» non recte autem diceretur, qui conturbas sonitum fluctuum, nisi sensus esset: Qui terrendo et comminando compescis sonitum turbati maris. In hebræo eadem vox habetur, שֶׁחֵן *sheon*, cum dicitur in latino *profundum*; et cum dicitur *sonitus*; quare per profundum intelligere debemus hoc loco *fremitum maris*, qui ex imo mari erumpit; *conturbas*, refertur etiam ad sonitum fluctuum ejus. In editione latina habentur in secunda persona, sed sensus est omnino idem.

8. TURBABUNTUR GENTES, ET TIMEBUNT QUI HABITANT TERMINOS A SIGNIS TUIS; EXITUS MATUTINI ET VESPERE DELECTABIS.

Quemadmodum versiculo superiore potentiam Dei Propheta ostenderat ex montium stabilitate et fluctuatione maris, ita in hoc versiculo demonstrat sapientiam Dei, qui cælestibus signis nunc terret, nunc exhilarat humanum genus. «Turbabuntur, inquit, gentes,» omnes videlicet gentes universæ terræ. Id quod explicat clarius, cum subjungit: «Et timebunt qui habitant terminos,» id est, turbabuntur et timebunt omnes homines usque ad illos qui habitant terminos terræ. Turbabuntur autem et timebunt «a signis tuis,» id est, a coruscationibus, tonitruis et fulminibus cælestibus, juxta *1. Reg. ii*: «Formidabunt Dominum adversarii ejus, et super ipsos in cælis tonabit;» nihil est enim horribilius et formidolosius, et quod fortissima etiam pectora metu concutiat et dissolvat, quam fulmen cæleste. Sed idem Deus per ortum et occasum solis humanum genus mirifice recreat; nam oriente sole relictis artibus homines læti ad opera exeunt, et occidente sole fatigati respirare incipiunt, et rursum nihil jucundius ortu fulgentissimi et pulcherrimi luminis; nihil item delectabilius conspectu cæli, sideribus innumerabilibus quasi gemmis pretio-

sisimis ornati. «Exitus, inquit, matutini et vesperæ delectabis,» id est, exortum auroræ et crepusculi vespertini delectabilem facies. In hebræo, pro *turbabuntur gentes*, habetur *multitudo gentium*; sed Septuaginta Interpretes non legerunt תְּהִי חָמוֹן *hamon*, quod *multitudinem* significat, sed תְּהִי חָמוֹן *hamon*, quod significat *orbati sunt*. Illud autem, *delectabis*, in hebræo est, תְּרַנֵּן *tharin*, quod est *laudare*, sive *jubilare facies*, quod intelligi debet efficienter, non formaliter; dicitur enim aurora et vespera *laudare*, seu *jubilare*, quia faciunt homines præ lætitia exultare et laudare. Sicut etiam cum dicitur in textu latino: *Delectabis exitum matutini et vesperæ*, intelligi debet per figuram, quia exortus auroræ et vesperæ delectat homines illa varietate et vicissitudine noctium ac dierum. Miratus sum cur quidam ex recentioribus vir doctus scripserit, pro voce *exitum*, in hebræo esse vocem, quæ ad solum diem exortum refertur, et non possit referri etiam ad exitum noctis; nam מוֹצָא *moza*, *exitum* in genere significat, a verbo מָצָא *atsa*, quod est *exire*. Et si *exitus* in hebræo significaret *ortum diem*, non fuisset opus addere בֹּקֶר *boker*, quod *tempus matutinum* significat, ut revera in textu hebræo est additum. Sic enim habetur ad verbum: *Exitus ipsius mane, et ipsius vesperæ laudare facies*.

9. VISITASTI TERRAM, ET INEBRIASTI EAM; MULTIPlicasti LUGULETARE EAM.

Laudavit potentiam et sapientiam Dei, nunc adjungit laudes bonitatis, sive beneficentiæ ejusdem, quæ maxime ostenditur in admixtione terræ et aque, ex qua oriuntur omnes fructus terræ, sine quibus hæc vita non ducitur. Terra enim si non irrigetur aquis, et aqua nisi miscetur terræ, nihil omnino producit. «Visitasti, inquit, terram,» quæ per se «erat inanis et vacua,» sed visitatione tua facta est fecunda et plena. Visitatio enim Dei efficax est, et non simplex visio, sed provisio. Explicat quomodo visitavit terram, dum adjungit, «et inebriasti eam,» id est, aquis ad satietatem irrigasti, et hæc irrigatione «multiplicasti locupletare eam,» id est, multum valde illam locupletem, et copiis omnibus refertam reddidisti.

10. FLUMEN DEI REPLETUM EST AQUIS; PARCIBUS ILLORUM, QUONIAM ITA EST PRÆPARATA EJUS.

Explicat idipsum clarius: per flumen rivi aquarum intelligendi sunt; nam in hebræo est, נַחַל *nahal*, quod *divisionem* significat. Itaque sensus est, *flumen Dei*, id est, rivi aquarum a Deo effecti ad irrigandam terram, *pleni sunt aquis*, ex divina Providentia et benignitate; sic enim ita «tu, Deus, præparasti cibum eorum,» id est, hominum et animalium cæterorum; «quoniam ita est preparatio ejus,» id est, quoniam sic fundata et disposita est terra, ut per aquarum irri-

gationem fecundetur, et fructus suos pariat.

11. RIVOS EJUS INEBRIA, MULTIPlicata GENImina EJUS: IN STILLICIDIIS EJUS LETABITUR GERMINANS.

Rursus aliis atque aliis verbis idem beneficium Dei extollit. Sed hoc loco per *rivos* intelliguntur sulci terrarum, ut ex hebræo textu perspicitur; et textus quæ, sanctus habuit Augustinus, *sulcos ejus* legit. Ait igitur: «Rivos ejus inebria,» id est, perge, Domine, et sulcos terræ abundanter riga fluentibus aquis; et sic «multiplicata genimina ejus,» herbas, fruges, plantas; «in stillicidiis ejus,» id est, pluvia Dei desuper cadente, «letabitur» terra «germinans.»

12. BENEDICES CORONÆ ANNI BENIGNITATIS TUE, ET CAMPI TUI REPLEBUNTUR UBERTATE.

Benedicendo benefacies totius anni revolutioni, quæ instar *coronæ* variis floribus ornata a tua benignitate quasi semper renovatur, et ex hac benedictione «campi tui,» a te conditi et fecundati, «replebuntur» abundantia omnium bonorum.

13. PINGUESCENT SPECIOSA DESERTI, ET EXULTATIONE COLLES ACCINGENTUR.

Nec solum campi aratione et satione culti replebuntur ubertate frugum, sed etiam loca deserta, quæ solis pascuis deserviunt, et speciosa præ cæteris sunt ex multitudine et varietate herbarum et florum, quæ sponte funduntur a terra; pinguescent cælesti rore, et colles pariter deserti et inculti herbescente viriditate ita vestientur, ut ex omni parte lætari et exultare videantur.

14. INDUTI SUNT ARIETES OVIVM, ET VALLES ABUNDABUNT FRUMENTO: CLAMABUNT, ET ENIM HYMNUM DICENT.

PSALMUS LXVI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — In finem, 1. Canticum Psalmi resurrectionis.

Jubilare Deo, omnis terra;

2. Psalmum dicite nomini ejus: date gloriam laudi ejus.

3. Dicite Deo: Quam terribilia sunt opera tua, Domine! in multitudine virtutis tuæ nentient tibi inimici tui.

4. Omnis terra adoret te, et psallat tibi; psalmum dicat nomini tuo.

5. Venite, et videte opera Dei, terribilis in consiliis super filios hominum.

6. Convertit tibi terra in aridam, in flumina

V. s. ii. — Victoria, canticum Psalmi.

Jubilare Deo, omnis terra. Cantate [h. psal-
lite] gloriam nomini [al. nominis] ejus.

Date gloriam laudi ejus. Dicite Deo: Quam
terribile opus tuum! in multitudine fortitudi-
nis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Omnis terra adoret te, et cantet [h. psal-
lat] tibi, cantet [h. psallat] nomini tuo.
SEMPER.

Venite [h. ite], et videte opera Dei, terribilis
consilia super filios hominum [h. Adam].

Convertit [al. convertet] mare in aridam,